gemeente als zoodanig, of aan elk gemeentelid wordt gegeven.

Zal de gemeente handelen, dan moet de gemeente worden *saamgeroepen*, moet de gemeente *vergaderen*, moet er in de vergadering der gemeente een *voorstel tot reclame* worden gedaan, moet over dat voorstel beraadslaagd, en moet ten slotte over dat voorstel gestemd worden. Werd het nu aangenomen, en kwam de reclame als *besluit van de gemeente* bij den kerkeraad in, dan natuurlijk zou het zoo overwegend gewicht in de schaal leggen, dat de kerkeraad, zoo hij al niet week, toch de ontvangen vermaning voor de toekomst niet licht in den wind kon slaan.

Maar dit recht van *gemeentelijke reclame* schonk het desbetreffend artikel aan de kerkeraden volstrekt *niet*.

Niet de *gemeente*, alleen één of meer leden op eigen handje konden klachten indienen. Dat schrikte reeds af. Waartoe toch zou men zich zoo op den voorgrond stellen, en zich tot keurmeester opwerpen? Men zou er toch niets dan verdriet van beleven. De kerkeraad zou er over uit zijn humeur zijn. De persoon zelf dien het gold en zijn familie zouden u met leede oogen aanzien. Meer dan één zou zeggen: Waar bemoeit gij u mede? En het einde zou toch zijn, dat men ongelijk kreeg.

Zoo waren deze klachten steeds uiterst weinige in aantal. Over alle kerken saam genomen en met het aantal kerken vergeleken, eigenlijk niet des noemens waard.

En wel verre dat in deze zeer enkele reclamen de gemeente tot haar recht kwam, oordeelde men van de zijde van den kerkeraad veeleer, dat waar twee of drie klaagden, en de overige honderden en duizenden *niet* klaagden, dit stilzwijgen van de over- overgroote meerderheid te beschouwen was als *gemeentelijke goedkeuring*.

Alleen de kerkeraad sprak en handelde, voor de *gemeente* was de rol van de *zwijgende* figuur weggelegd.

Zwijgende heette ze haar recht over te dragen, *Zwijgende* de coöptatie te ijken. En *zwijgende* elke gedane verkiezing te hebben goedgekeurd. Tot ze. . . . *zwijgende* ten leste aan een kerkeraad van modernen en ongeloovigen was overgeleverd.

En toen is ze in het eind gaan *spreken*, ja, maar toen ook met een taal van toorn en van diepe verontwaardiging.

Van de roeping.

Gelijk voor de hand lag, komt de *Vrije Kerk*, bij monde van Ds. Bos, thans tot het stuk *der roeping*.

Hij zet desaangaande een ook van elders sinds meer dan honderd en vijftig jaren bekend gevoelen, op de hem eigene, bondige wijze in dezer voege uiteen:

Wat nu *de Roeping* aangaat, zijn de Gereformeerden er over eens, dat zij in de »orde des heils" (ordo salutis) *voorzien* moet gezet. Het is ons althans niet bekend, dat er zijn, die eerst over de wedergeboorte handelen en daarna over de roeping. In die orde van behandeling ligt reeds de gedachte, dat de roeping naar de H. Schrift, waaraan de Gereformeerden zich houden, iets anders is dan het wedergeboren leven tot bewustzijn te brengen. In dat geval toch moest eerst gehandeld worden over de wedergeboorte, en dan over het middel dat God gebruikt, om den reeds wedergeborene tot bekeering te brengen. Er is onder de Gereformeerden wel gestreden over de vraag, of de wedergeboorte gaat voór het geloof, dan of het geloof aan de wedergeboorte vooraf gaat. In beide gevallen wordt echter de roeping voorop gesteld. Algemeen wordt ook toegestemd, dat de bijzondere, speciale, inwendige, of krachtige roeping door Geest en Woord onmiddellijk samenvalt met de levendmaking, de wedergeboorte, het geloof, in den zin van geloofsvermogen, en dus die roeping zich niet denken laat geschied te zijn zonder invloed uit te oefenen, zonder geestelijke vruchten te dragen, omdat God Almachtig en eens zóó werkt, dat Zijn werk wezenlijk, wat het wezen der zaak aangaat, volkomen is. Dit neemt echter niet weg, dat wij in ons denken onderscheiden — ofschoon niet scheiden — en daarom vragen, wat naar ons menschelijk denken in heel dat wonderwerk Gods voorop gaat. En dan is het antwoord algemeen: eerst de roeping. — Men onderscheidt ook de roeping in eene *algemeene* roeping door de natuur, komende tot alle menschen, en roepende tot den grooten Schepper. Deze roeping is echter niet zaligmakend. En de *bijzondere* roeping door het Evangelie, »wanneer God wil, en tot wie Hij wil." Deze roeping is niet voor alle menschen, die geroepen worden, zaligmakend, want »velen zijn geroepen, doch weinigen uitverkoren." En eindelijk de *krachtdadige* roeping door Gods Geest en Woord, die tot de uitverkorenen komt, en zaligmakend kan heeten.

God roept, Die in Zichzelven, naar zijn genade en welbehagen bewogen werd, om aan ellendige zondaren zijn heil in Christus aan te bieden. Het gewone middel, de instrumenteele oorzaak is de bediening van Gods Woord door de predikers des Evangelies. Inwendig, *onwederstandelijk* geroepen worden de uitverkorenen, door de zonde onderworpen aan den eeuwigen dood, der roeping Gods tot de zaligheid onwaardig en tot het opvolgen dier roeping ongeschikt, omdat zij allen gelijkelijk dood zijn in zonden, en kinderen des toorns, vervreemd van het leven Gods, en vijanden Gods, meer of minder sterk hunne boosheid uitwendig openbarende. De geschiktheid om te gehoorzamen aan God, Die hen roept, ligt niet *van nature* in den mensch, doch wordt door God in hen gewerkt, aan wie Hij ooren geeft om te hooren, oogen om te zien en voeten om na te sporen de dingen die hun bekend gemaakt worden tot zaligheid der ziel in Christus. »God werkt in ons: het goede te kennen, het goede te willen en het goede uit te voeren." Zóó werd over de roeping door de Gereformeerden geschreven, krachtig handhavende Gods welbehagen en de vrije genade in de zaligheid van zondaren, en ernstig bestrijdende den vrijen wil ten goede, of welke voorgeschiktheid ook in den mensch; opdat ook in de roeping alle eer zou toegebracht worden aan onzen God en Zijnen Christus. En ook onder ons worde elk vermoeden afgesneden, alsof iemand onzer ons maar iets aan den mensch wilde toeschrijven.

Volgens de H. Schrift is de roeping het eerste middel, om tien uitverkoren zondaar te brengen tot het bezit van het heil in Christus bereid. Zij is het bewijs en de verzegeling der verkiezing; waarom zij op de verordineering onmiddellijk volgt (Rom. 8 : 30) en de uitverkorenen ook geroepenen (κλητοί) genoemd worden (Rom. 1 : 7; 1 Cor. 1 : 2). Die roeping geschiedt door het Evangelie. »Waartoe Hij u geroepen heeft door ons Evangelie, tot verkrijging der heerlijkheid onzes Heeren Jezus Christus" (2 Thess. 2 : 14). Dat Evangelie moet gepredikt worden »aan alle creaturen"; ook aan de niet uitverkorenen; »want velen zijn geroepen maar weinigen uitverkoren" (Matth. 22 : 14), ofschoon het de bijzondere en heerlijke bedoeling der prediking is, om de uitverkorenen tot de zaligheid te brengen. Niet allen geven aan de roeping gehoor. De gelijkenis van den zaaier bewijst dit duidelijk, en ook Paulus wijst daarop in Rom. 10 : 16: »Doch zij zijn niet allen het Evangelie gehoorzaam geweest." Toch is de prediking volstrekt noodig, want »het geloof is uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods" (10 : 17). Ja, »Hoe zullen zij in Hem gelooven, van welken zij niet gehoord hebben, en hoe zullen zij hooren zonder die hun predikt?" (10 : 15). Dat de roeping welgemeend is, al is het dat niet allen daarbij de genade des geloofs ontvangen, hebben onze vaderen duidelijk aangetoond in de Vijf Art. tegen de Remonstranten, Hoofdst. III en IV § 8. Maar juist omdat het Woord het middel is, en het Evangelie allen gepredikt moet worden, en toch niet allen hooren, hebben de Gereformeerden onderscheid gemaakt tusschen de uitwendige en inwendige, of krachtdadige of onwederstandelijke roeping. Niet om te leeren dat er eigenlijk twee roepingen waren; want de inwendige roeping is de ware roeping; maar om zoo van het meer algemeene tot het bijzondere af te dalen, en de roeping in haren waren aard en volle werking voor te stellen. Die inwendige roeping nu geschiedt naar Gods voornemen, en is onder de toepassing des H. Geestes zeker tot zaligheid. Zoo lezen we in Rom. 8 : 28: »dengenen die naar zijn voornemen geroepen zijn." In 1 Thess. 5 : 24: »Hij Die u roept is getrouw, die het ook doen zal." Die *toepassing* des Geestes is volstrekt noodig in de roeping, zal zij den rechten invloed uitoefenen, eene ware roeping zijn, tot zaligheid werkende. Daarom zegt Paulus in 2 Thess. 1 : 11: »Waarom wij ook altijd bidden voor u, dat onze God u waardig achte der roeping, en vervulle al het welbehagen zijner goedigheid, en het werk des geloofs met kracht." Waarom is dat noodig? »Het is God Die in u werkt beide het willen en het werken naar Zijn welbehagen" (Filipp. 2 : 13). »Zoo is dan noch hij die plant iets, noch hij die nat maakt, maar God Die den wasdom geeft." (1 Cor. 3 : 7). — En daarmee komen we tot de vraag, die van het grootste belang is in het punt van geschil: hoe komen de menschen, naar de H. Schrift, voor in de roeping? Worden zij voorgesteld als reeds wedergeboren, zoodat zij alleen tot bekeering, tot bewustzijn, tot meerdere heiligheid, tot voortgaande heiligmaking behoeven gewekt en opgewekt te worden; of komen zij voor in de roeping als onwedergeborenen, zonder het nieuwe leven; nog doof en dood in zonden en in misdaden?

In Efeze 2 teekent de apostel eerst den toestand der Efeziërs: »gij waart dood door de misdaden en de zonden" zegt hij: »van natuur kinderen des toorns, gelijk ook de anderen". En dan heet het in vs. 17: »En komende heeft Hij door het Evangelie vrede verkondigd, u die verre waart en dien die nabij waren". Duidelijk worden hier de menschen die de roeping ontvingen voorgesteld als »dood", als »verre", als »vreemdelingen"; en niet als reeds wedergeboren, toen de Heere kwam, om hun door het Evangelie vrede te verkondigen, d. i. toen zij geroepen werden. De Efeziërs waren *nu* onderscheiden van de *andere* Heidenen, die nog waren: »verduisterd in het verstand, vervreemd zijnde van het leven Gods, door de onwetendheid die in hen is, door de verharding huns harten." En zoo zijn zeker nog al de Heidenen, wanneer de roeping tot hen komt, of wanneer zij geroepen worden, zonder het nieuwe leven, »vervreemd van het leven Gods". Of zouden de Heidenen *nu* beter zijn dan *toen*? Wat zeggen we, de Heidenen? Zijn onder ons, zelfs in de gemeente, de menschen, die onder de prediking opkomen, hetzij zij tot de gemeente behooren of niet, beter, wanneer zij nog onwedergeboren zijn? En wie zal durven beweren, dat de predikers in onze Kerken optreden enkel voor wedergeborenen, of liever gezegd voor wedergeborenen en niet uitverkorenen? Wie zou de stelling aandurven, dat er thans in de gemeenten niet meer *wedergeboren worden* als volwassenen, verkeerende onder de prediking des Evangelies? En indien wij allen aannemen, dat er zeker in al de Gereformeerde Kerken volwassenen zijn, — helaas, misschien al te veel! — die nog onwedergeboren zijn, hoe zijn dan *dezen* als de roeping tot hen komt? Immers ook »dood" en »vervreemd van het leven Gods". En wanneer er onder hen uitverkorenen zijn (wie zou durven betwisten, dat er onder hen zijn?) en het behaagt God hen inwendig, onwederstandelijk, te roepen, worden zij dan niet uit den staat des doods ten leven, uit de duisternis tot het licht geroepen? *Dan* kan tot hen gezegd: »Eertijds waart gij duisternis, maar nu zijt gij licht in den Heere, wandelt als kinderen des lichts." (Efez. 5 : 8). Wie zou deze woorden aldus willen lezen: eertijds waart gij duisternis, — maar wel wedergeborenen — alleen nog maar des levens onbewust, nog niet helder genoeg; maar nu zijt gij, die reeds wedergeboren waart, tot meer licht en helderheid gekomen? Geen Gereformeerde zal die tekst zoo verklaren. Neen, hij zal zeggen: gij waart, ofschoon gij tot de gemeente behoordet, waart gedoopt, misschien reeds belijdenis hadt gedaan; gij waart toch tevoren duisternis, dood, doof, zonder het leven der genade, en nu heeft het Gode behaagd, u door het Evangelie te telen, u te wederbaren, u van een kind des toorns te maken tot een kind Gods en tot een erfgenaam van al de heilgoederen der genade. Wat zegt Jezus van de Israelieten, dien Hij het Evangelie verkondigde? Zij roemden er op, Abrahams zaad te zijn. En zij waren kinderen des Verbonds, evengoed als onze kinderen en volwassenen, die tot de gemeente behooren, tot het genadeverbond gerekend worden. En toch zeide Jezus tot hen: »Voorwaar, voorwaar zeg Ik u: een iegelijk die de zonde doet, is een dienstknecht (een slaaf) der zonde. Indien de Zoon u zal vrijgemaakt hebben, zoo zult gij waarlijk vrij zijn." (Joh. 8 : 34, 36). Jezus gaat verder en zegt tot hen: »Gij zijt uit den vader den duivel". Dat waren toch zeker geen wedergeborenen! Is Jezus, predikende, voor niemand hunner tot zegen geweest? Wie zal dat durven stellen? En indien er van hen krachtig, onwederstandelijk geroepen zijn, was dan voor hen de roeping alleen om tot bewustzijn te komen, *dat* zij wedergeboren *waren*, of was de roeping voor hen tot wederbaring?

Onze geachte broeder zal ons toestemmen, dat hetgeen hierop in zijn stuk volgt, in gelijken toon voortgaat, zoodat we door het citaat hier af te kappen, er de kracht allerminst van breken.

Bestaat er nu ten deze tusschen Ds. Bos en de *Herout* verschil *in de zaak?*

In de voorstelling, in de rangschikking, in de beteekenis aan de woorden gehecht, zeer zeker.

Maar gaan we ook *zakelijk* uiteen?

En dan moeten we eerlijk bekennen, dit niet te kunnen inzien.

Beiderzijds wordt beleden, 1°. dat elk kind uit een vrouw geboren, van nature dood in de zonde is; 2°. dat geen zondaar ten leven komt, tenzij God hem wederbaart; 3°. dat dit wederbaren is de inplanting van een nieuwe levenskiem; 4°. dat deze inplanting plaats heeft alleen bij de uitverkorenen, maar ook bij hen allen; 5°. dat God vrijmachtig is om dat te doen op *zijn* tijd; vóór de wieg, in de wieg, na de wieg, op volwassen leeftijd, nog in den jongsten snik; 6°. alzoo dat dit ook kan geschieden onder de prediking des Woords, onder het lezen van een aangrijpend stuk, onder het hooren van een boeiend lied; kortom, op alle oogenblikken en onder alle omstandigheden, in den slaap of als we wakker zijn; 7°. dat de wedergeboorte bij den »volwassen man met bewustheid" zich op Gods tijd openbaren moet in geloof en bekeering; en 8°. dat het van God verordend middel om den wedergeborene tot geloof en bekeering uit te drijven, is Gods Woord of de Heilige Schrift.

In die belijdenis staan we als Gereformeerden hand in hand, arm in arm; en de vraag die dan nog in geschil blijft, geldt alleen de *voorstelling*, die wij ons vormen, van het verloop der onderscheiden momenten in het proces des heils.

Niet bij allen, zelfs niet bij de meesten, maar dan toch bij niet weinigen, stelt Ds. Bos dit verloop zich aldus voor: 1°. verordineering; 2. val in zonde; 3°. dood zijn in de zonden en misdaden; 4°. uitwendig, nog in zijn dooden staat, gedoopt zijn; 5°. evenzoo nog dood zijnde belijdenis doen en ten Avondmaal gaan; 6°. *onder de prediking door haar roeping* (krachtig gemaakt door den Heiligen Geest) *wedergeboard worden*; 7°. onder dezelfde prediking komen tot geloof en bekeering; 8°. door dat geloof gerechtvaardigd worden; 9°. in heiligmaking wassen; 10°. sterven en in den dood van alle zonden worden afgesneden; 11°. na den dood bij Christus zijn, en 12°. bij zijn wederkomst opwaken in heerlijkheid.

En hier nu stellen wij tegenover, dat óók waar de daad der wedergeboorte plaats heeft *onder* de prediking des Woords, ze nochtans *niet* plaats heeft *door* die prediking, en dat alzoo de prediking des Woords nooit ofte nimmer het instrumenteele middel is, waardoor God de wedergeboorte tot stand brengt.

Tot deze enge proportie moest het geschil teruggebracht, om daardoor alles zóó af te snijden, wat ter zake niet doet.

Dat er onder de prediking in de gemeente ook *on*wedergeborenen zijn, staat beiderzijds vast. Want wel kan het zijn, dat in een zeer kleine gemeente, in een kleine vergadering toevallig alle aanwezigen reeds wedergeboren zijn, maar dit stelt geen regel.

Ook staat beiderzijds vast, dat er in de prediking des Woords gestadig een roeping tot geloof en bekeering moet uitgaan.

Alsmede dat de prediking des Woords haar werking heeft zoowel bij de verlorenen als bij de verkorenen, en evenzoo met name bij de wel reeds wedergeborenen, maar nog niet bekeerden, een eigen plicht te vervullen heeft.

Dat alles erkennen wij met Ds. Bos, en Ds. Bos met ons.

Alleen en uitsluitend bestaat er nog verschil over de vraag, of de daad der wedergeboorte van Gods zijde middellijk of onmiddellijk is.

Dat ze onmiddellijk zijn kan, betwist Ds. Bos niet. Bij het jonge kind geeft hij dit toe, en waar hij zelf erkent, dat het wederbaren reeds in de prille jeugd lang geen uitzondering is, geeft hij alzoo de *onmiddellijke* wederbaring zelfs toe als regel.

Slechts dit houdt hij staande, dat ze ook *middellijk* kan zijn en vaak is.

Wij daarentegen beweren, dat de daad des wederbarens uit haar aard onmiddellijk zijn moet, en niet middellijk zijn kan.

Nu voelt terstond een ieder, dat wij hierbij dadelijk dit voordeel aan onzen kant hebben, dat wij ééne zelfde daad des eersten hells voor *alle* verkorenen leeren; niet in de verdere uitwerking, maar in het *aanvangspunt*, terwijl men bij de voorstelling van Ds. Bos *tweeërlei* wedergeboorte krijgt, de ééne geheel anders toegaande dan de andere. De ééne *zonder* de prediking, de andere *onder* en *door* de prediking.

Stel nu de vraag: Heeft er, zeer geachte broeder Bos, naar uw voorstelling, in *beide* gevallen *roeping* plaats, of is er alleen roeping bij *middellijke* wedergeboorte?

En dan kunt gij, die de roeping door de predikatie des Woords laat gaan, natuurlijk niet anders antwoorden dan: Roeping heeft alleen plaats bij de middellijke wedergeboorte.

Maar dan komt ge terstond in botsing juist met datzelfde Rom. 8 : 30, waarin gij uwe sterkte zoekt. Immers daar staat, niet van enkelen, maar van *allen* zonder onderscheid, dat wie te voren verordineerd is, ook *geroepen* wordt.

Een verkoren kind, dat één dag oud sterft, is alzoo evengoed *geroepen* als een grijsaard, die honderd jaar oud zijnde, sterft, na, zeg 90 × 52 × 2 of ook × 3 predikatiën te hebben aangehoord.

Staat het nu op grond hiervan vast, dat de roeping waarvan sprake is in Rom. 8:30 *niet* aan de predikatie des Woords is gebonden; en staat er nochtans in 2 Thess. 2 : 14: »Waartoe Hij u geroepen heeft, *door het Evangelie*," dan is hieruit, logisch en bondig, geen ander gevolg te trekken, dan dat in Rom. 8 : 30 en in 2 Thess. 2 : 14 wel beide malen van *roeping*, maar niet van *dezelfde* roeping sprake is.

En vraagt onze geachte opponent ons dan, hoe dan die tweeërlei roeping verschilt, dan is ons antwoord: Er is een *scheppend* roepen, *opdat er* IETS *kome*, en die roeping heeft in de wedergeboorte plaats. Maar er is ook een *wakkermakend* roepen, *opdat men* TOT *iets kome*, en dat heeft plaats door de predikatie des Woords.

Voorbeelden van het *scheppend* roepen opdat er *iets* kome, vindt ge b. v Rom. 4 : 17: »Die de dingen die *niet* zijn, roept alsof zij waren;" en Jesaia 44 : 7. »Wie zal gelijk als Ik roepen en het verkondigen en het ordelijk voor Mij stellen"?

Dit is het als God spreekt en *het is* er, gebiedt en *het staat* er.

God sprak: »Daar zij licht," en daar *was* licht.

Dat is de herscheppende daad der wedergeboorte.

Dit roepen heeft bij alle uitverkorenen plaats. En daarom heet het: »Die Hij verordineerd heeft, deze heeft hij ook geroepen."

Maar geheel onderscheiden van dit roepen van de dooden zoodat ze levend worden (Rom. 4 : 17), is dat andere roepen tot dienst, het roepen tot geloof, het roepen tot bekeering, het roepen tot de heerlijkheid, overmits dit roepen zich tot het *bewustzijn* richt. En dit laatste roepen nu gaat, zoodra het actief, en niet *dispositief* bedoeld is, uitsluitend door het Woord Gods, door het Evangelie, door de predikatie.

Gelijk er dan ook in 2 Thess. 2 : 14 aan de woorden: »Waartoe gij ook geroepen zijt door ons Evangelie," onmiddellijk voor afgaat: »*het geloof der waarheid*."

Hierbij laten we het voor ditmaal.

Waarom de daad der wedergeboorte, opgevat en verstaan als de inplanting van een nieuw leven, uit haar aard *onmiddellijk* moet zijn, bespreken we later.

Uit de Pers.

De interessante studie van Mr. Anne Anema leiden we bij het *Herout*-publiek het liefst in, met onder deze rubriek over te nemen, wat de *N. Rott. Ct.* er over schreef.

Het geschrift, waarmee Mr. Anne Anema zijn studiën aan de Vrije Universiteit heeft geëindigd en zijn strijd voor de vestiging van de wetenschap op Calvinistischen grondslag heeft aangevangen, bevat een zeer merkwaardige studie.

Merkwaardig in veelerlei opzichten. Om de kracht en de diepte van den inhoud in de eerste plaats, evenzeer als om den gloed der overtuiging, die uit schier iedere bladzijde spreekt. Maar merkwaardig vooral als werk van een die baanbreker wil worden van een nieuwe wetenschapsleer; als werk van een jongen bezielden geleerde, die op het voetspoor, maar niet aan den leiband van zijn meester, Dr. A. Kuyper, het deel der wetenschap, dat hij zich ter beoefening heeft gekozen, wil grondvesten en wederopbouwen op nieuwe fundamenten, die van het Christelijk geloof naar Calvinistische teering.

Het is met dit boek, dat de jonge schrijver in den bitteren strijd, eindigend met het vertrek van Mr. de Savornin Lohman van de Vrije Universiteit, van heeler harte de partij van Dr. Kuyper kiest. Zijn boek bevat de resultaten van een onderzoek naar het wetenschappelijk verschil van inzicht tusschen die beiden; iets nieuws geeft het in zooverre niet. Formeel nieuw is slechts de wetenschappelijke methode die hij als de ware er in aanprijst; en nieuw is de wijze, waarop hij het Calvinistisch streven naar een eigen wetenschap kenschetst.

Van de verschillende doeleinden welke de schrijver zich, blijkens zijn woord vooraf, heeft gesteld, komen deze beide het best uit: 1°. een overzicht te geven van wat hij noemt »Dr. Kuyper's Wissenschaftslehre" en 2°. een eigen methode te formuleeren, welke de Calvinist bij zijn wetenschappelijk onderzoek zal hebben vast te houden, waarvan hij de uitkomsten zal hebben te belichamen in maatschappelijk en staatkundig bruikbare vormen.

Tot bereiking van zijn eerstgenoemd doel, zet schrijver allereerst uiteen, hoe de wetenschapsleer (waarom hardnekkig het Duitsche woord gebruikt) van Aristoteles het wetenschappelijk onderzoek in den ruimsten zin tót Kant's reusachtigen arbeid heeft beheerscht. De »Erkenntniss-theorie" van dezen denker was een werkelijk nieuwe leer, die zich dra van de invloedrijke katheders in Europa meester maakte. De aanhangers der mechanische wereldbeschouwing namen haar over en vuiden haar aan, zoodat thans alle wetenschappelijk onderzoek zich aan zijn leer aansluit of . . . zich bewust en principieel tegen hem over moet stellen.

Dit laatste doet de Calvinistische wetenschapsleer. De »belijdende Christenheid" ten onzent verzette zich in Groen van Prinsterer het eerst tegen Kant's systeem. Maar zij had veelerlei arbeid van anderen aard en bleef alzoo aanvankelijk in gebreke haar wetenschappelijke taak: het wrak maken van den grond zelf, waarop de »liberalistische" theorieën rusten, te vervullen. Tot Dr. Kuyper ten onzent de eerste schrede daartoe deed »van de zijde dergenen, die de eere Gods ook op het terrein der wetenschap wenschen hoog te houden", door het samenstellen van zijn tweede deel der Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid. Door hem kwam de hoofdgedachte van het Calvinisme, het God alleen zij de eer, tot zijn recht, krachtens welke heel de wetenschap dienstbaar moet gemaakt worden aan dit ééne doel: »in des menschen logos, als Abbild van den Logos in het Goddelijk Wezen, Diens heerlijkheid en majesteit, zij het dan ook in door de zonde gebroken glansen, te doen schitteren."

Het eerste hoofdstuk bevat alzoo een uiteenzetting van de wetenschapsleer van Aristoteles, van die der Scholastiek, van die van Kant en van die van Dr. Kuyper. In zijn overzicht van laatstgenoemd systeem is de schrijver verreweg het gelukkigst. Het systeem van Dr. Kuyper, als het jongste in jaren en uiteraard zuiver van vreemde bijmengsels, leent zich trouwens het best tot een beknopt overzicht. De andere gedeelten hebben naar onze meening onder de groote zelfbeperking, waarvan des schrijvers arbeid getuigenis aflegt, geleden. In zijn uiteenzetting vooral van Kant's leer is het den lezer vaak onmogelijk den draad te houden, een enkele maal zelfs den zin van het gezegde te vatten. De voorliefde welke de schrijver voor lange zinnen koestert — men vindt er van een bladzijde — en de kwistigheid waarmede hij van Grieksche, Latijnsche, maar vooral Duitsche woorden, dikwijls onnoodig, gebruik maakt, verergert het euvel van onduidelijkheid in dit deel van zijn werk. Wij vreezen dan ook, dat slechts een kleine keurbende van broeders uit het Calvinistisch publiek, waarbij de schrijver zijn werk inleidt, het naar waarde zal genieten.

Het gaat onze grenzen ver te buiten een proeve van critiek of zelfs een overzicht van Mr. Anema's werk te leveren; de enkele opmerkingen welke wij ons bij de verschijning dezer studie veroorloven, zijn van uiterlijken aard, zij behooren in het kader van een aankondiging. En dan zouden wij willen zeggen, dat den jurist die uit dit werk zoo willen leeren, hoe de Calvinisten zich de rechtswetenschap naar hun stelsel wenschen op te bouwen, teleurstelling wacht. De titel van het Tweede hoofdstuk, maar vooral de titel van het geheele werk: Calvinisme en rechtswetenschap, is, ofschoon ongetwijfeld te goeder trouw gekozen, niet eerlijk. Om deze uitspraak te bewijzen behoeven wij slechts de aandacht te vestigen op de eerste paragraaf van het Hoofdstuk dat dezen titel draagt. Die paragraaf eindigt met de stelling: »dat, in tegenstelling met de beginselen der wetenschap door het niet herboren bewustzijn beleden, voor de zonen der palingenesie (de Calvinisten) als belijders eener eigen levensbeschouwing een eigen Erkenntniss-theorie en in aansluiting aan haar een eigen stel beginselen voor elke speciale wetenschap, dus ook voor de Rechtswetenschap, eisch is." — Deze stelling heeft de auteur in het voorafgaande trachten te bewijzen en aan haar sluit hij zijn toetsing van de wetenschappelijke methoden aan; daarin bestaat zijn arbeid, de gespatieerde woorden hadden achterwege kunnen blijven.

Na de critische en de genetische methode van wetenschappelijk onderzoek aan zijn critiek te hebben onderworpen, geeft de schrijver als de voor hem eenig ware, de »historisch-revelatieve methode." Vooropgesteld wordt volgens deze de Calvinistische levensbeschouwing omtrent schepping, souvereine regeering Gods over de wereld, den zondeval en de wedergeboorte. Het verwijt dat deze praemisse onwetenschappelijk is, wijst hij af met de stelling, dat elke methode van een zeker geloof, althans van zekere onderstelling uitgaat. En dat de praemisse voor het denken zelf onaannemelijk is, laat niemand het den schrijver tegenwerpen! Hij zou tevergeefs een antwoord wachten en zich in zijn eisch tot rechtvaardiging van die beginselen niet ontvankelijk hooren verklaren: »het alles beheerschend feit der palingenesie maakt alle polemiek en debat hierover onvruchtbaar."

Het paragraafje, ten slotte aan het door den titel van het geheele werk aangeduide begrip gewijd en handelend over »Rechtswetenschap op Gereformeerden grondslag", is zeven bladzijden groot. Het geeft een uiterst vaag antwoord op de vraag op welke wijze de rechtswetenschap naar Calvinistisch begeeren »de plaats in het algemeene organisme der wetenschap weder (!) zal innemen, die haar door den verschillenden aard der momenten en relaties in het object is aangewezen." Op dit gedeelte moest eigenlijk de volle nadruk vallen en juist dit gedeelte getuigt van miskenning van de hoogte welke de rechtswetenschap in onze dagen bereikt heeft en van gemis aan inzicht in de eischen van praktijk welke zij haren beoefenaars onafwijsbaar stelt. Met Dr. Kuyper's wetenschapsleer en met de ontwikkeling zijner historisch revelatieve methode had de schrijver zich tevreden moeten stellen; zoo hij dat niet wilde, ware een boek van minstens even grooten omvang als hij thans samenstelde, niet te ruim een vat geweest om den nieuwen wijn dien hij verklaarde te willen schenken, in te bergen.

Een Naschrift van buitengewone kracht besluit dit boek met zijn zonderling, den »niet-wedergeborene" volkomen utopistisch schijnend streven, maar dat op bijna iedere bladzijde getuigenis aflegt van de onwrikbare overtuiging en het stalen geloof die het deel zijn van dezen vijf-en-twintigjarige. In dat naschrift barst de jubel van den jongeling los die de herleving van het Calvinisme ten onzent met instemming van heel zijn wezen heeft begroet, en die stroming der geesten in zijn hooggespannen verbeelding niet aanzwellen tot een alles zuiverenden en bevruchtenden stroom. Met dat oog beschouwt hij staat en maatschappij, bezielt hij de practische politiek, het parlementaire stelsel, de plichtverzaking van hoogere en lagere standen beide, de droevige levensopvatting der individuen, om dan in het Calvinisme de elementen voor een gezond leven, staatkundig, maatschappelijk en persoonlijk, te bespeuren. En het stormloopend naschrift eindigt in een geweldige uitbarsting van innerlijke kracht; een juichlied ter eere van zijn God, dat een lofpsalm is en een strijdzang tevens.

Of de Vrije Universiteit buiten zuiver theologisch terrein meer zulke leerlingen gekweekt heeft? Zoo ja, dan zal Dr. Kuyper eens het hoofd even gerust kunnen neerleggen, als Groen, zeker van zijn opvolger, het deed. Maar dan zal ook dezerzijds een schaar van jongeren zich moeten voorbereiden om de rechtswetenschap te verdedigen tegen haar ergste belagers, tegen hen die, zich krachtens een kerkelijk-geestelijk begrip bij uitsluiting »wedergeboren" wanend, haar in metaphysische nevelen trachten te hullen en, aldus door de duisternis beschermd, te ontvreemden aan degenen die haar dienen om haarszelfs wil.

Reeds het feit zelf, dat een organ als de *N. Rott. Cour.* aan deze studie van een zoo jeugdig man genoeg beteekenis toekende, om er zulk een breed stuk over te plaatsen, toont wel, dat we hier met een *interessante* proeve van wetenschappelijk onderzoek te doen hebben.

Dat de hoofdaanmerking van *N. Rott. Cour.* niet onjuist is, wordt waarschijnlijk, als men er op let, dat ook de *Stand.* reeds drie dagen vroeger geheel dezelfde opmerking maakte.

Zij schreef:

Mr. Anne Anema gaf bij Kirchner te Amsterdam een interessante studie uit, onder den titel: *Het Calvinisme en de rechtswetenschap.*

Deze studie noemen we interessant, niet alsof wie de belofte in den titel in vollen omvang opvat, zich na lezing niet teleurgesteld moet vinden.

De titel had een heel andere moeten zijn, want het onderwerp is uitsluitend methodologisch opgevat, en zelfs dan nog zoo min Calvinistisch als juridisch uitgewerkt.

Maar laat men den titel glippen, en neemt men den inhoud, gelijk die geboden wordt, dan dunkt het ons in hooge mate interessant, dat een jeugdig rechtsgeleerde van wijsgeerigen aanleg, helderen zin, diepe opvatting en bondigen stijl, hier het pleit opneemt om het deugdelijk recht van het Calvinistisch uitgangspunt ook op het terrein van de rechtswetenschap te vindiceeren.

Het is zoo zeldzaam, juridische studie en wijsgeerigen aanleg vereenigd te vinden; en nog zeldzamer, bij zulk een aanleg niet alleen drang tot wijsgeerig pleidooi, maar ook in dat pleidooi helderheid van voorstelling en boeienden stijl te vinden.

Voor onzen kleinen Calvinistischen kring is deze studie dan ook ongetwijfeld een belangrijke aanwinste.

Het is geen geïsoleerde détailstudie, maar een poging om het uitgangspunt zelf van de rechtswetenschap, in verband met het algemeene in het uitgangspunt van het Calvinisme zelf, aan te wijzen; en dit te doen niet als proeve van private liefhebberij, maar als wetenschappelijk volkomen gerechtvaardigd.

We hopen dan ook zeer, dat de geachte schrijver het niet bij deze eerste studie laten zal, maar dat hem, na herstel zijner geschokte gezondheid, kracht en tijd mogen gegund worden, om, nu het uitgangspunt door hem gegrepen is, van daar uit de lijnen, zoowel eenerzijds in het Calvinistisch-historische, als anderzijds op het juridische erf, voort te trekken.

Ook zoo echter danken we nu reeds den moedigen schrijver voor zijn eersteling, en verklaren gaarne, dat ons op 1 April van dit jaar geen schooner verrassing op wetenschappelijk terrein kon toekomen, dan hij, met verwijzing naar dien dag, ons op den morgen van ons Jubileum toezond.

Voorshands mogen we er ons in verblijden, dat we een Calvinistisch jurist van geen gering talent rijker zijn geworden.

Officiëele Berichten.

Met verkorting uit het Kerkblad van 16 April.

Kort verslag van de vergadering der Classis Amersfoort, gehouden te Baarn 6 April 1897.

De praeses, Ds. J. Bakker, opent de vergadering en roept Ds. Van der Sluys van Baarn, die voor 't eerst ter vergadering is, een hartelijk welkom toe.

Tot assessor wordt verkozen Dr. G. van Goor.

Namens de deputaten in zake de Gereformeerde kerk te Veenendaal A leest Dr. G. van Goor een rapport voor, waaruit blijkt, dat zij alleen